

Koliko se plašimo mraka?

Analiza ženskih iskustava u javnim prostorima Beograda

Naslov:

Koliko se plašimo mraka?

Analiza ženskih iskustava u javnim prostorima Beograda

Izdavač:

Neformalna grupa Sestre, drugarice
u okviru inicijative „Ne plaši se mraka“

Autorka:

Hristina Cvetinčanin Knežević

Dizajn i vizuelni identitet:

Dunja Đolović

Lektura i korektura:

Anđela Zubac i Jelena Vukićević

Tiraž:

100

Godina izdanja:

2025.

Napomena:

Ovaj materijal objavljen je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njegovu sadržinu odgovorna je isključivo neformalna grupa Sestre, drugarice i ona ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Koliko se plašimo mraka?

Analiza ženskih iskustava u javnim prostorima Beograda

- 02 Gde se nasilje dešava?
- 03 Javni prevoz i stajališta
- 04 Ulice i parkovi
- 06 Noćni život i klupski prostori
- 08 Podzemni prolazi, nadvožnjaci, ulazi i haustori
- 10 Učestalost i distribucija nasilja
- 11 Zaključak
- 12 Preporuka za unapređenje bezbednosti žena u javnim prostorima Beograda
- 12 Javni prevoz
- 13 Urbana infrastruktura
- 13 Klubovi i noćni život
- 14 Edukacija, podrška i međusektorska saradnja

Javni prevoz i stajališta

Javni prevoz i stajališta predstavljaju mesta gde devojčice, devojke i žene svakodnevno borave, na putu do škole, posla, fakulteta, treninga ili kuće. Upravo zbog te učestalosti, mnoge ispitanice su se suočile sa različitim oblicima seksualnog uznemiravanja, od neželjenih dodira i masturbacije u prevozu, do verbalnog zlostavljanja ali čak i pretnji oružjem. Zajednički imenitelj svih njihovih iskustava jeste pasivnost drugih putnika/ca i potpuna odsutnost institucionalne zaštite.

„Sela sam na pretposlednje sedište, do prozora, jer sam krenula do Filološkog fakulteta, na predavanja. Nosila sam, sećam se, svoj zeleni mantilić, i šal, što će reći da sam imala više slojeva. I počela sam da osećam kao da me svrbi etiketa, ili neku sličnu senzaciju, u predelu ispod leve dojke, dok se nisam osvestila, i shvatila da su ispred mene nečiji prsti. Pride sam sve vreme držala torbu na krilima. Odskočila sam, pogledala čoveka, nastavio je da me vređa, ja sam probala da se pomerim malo napred.“

Ispitanica 1, javni prevoz

„U prepunom autobusu sam sedela sa starijom sugrađankom na sedištima koja su u prednjem delu autobusa okrenuta ka naspramnom paru sedišta. Bio je relativno topao dan, a čovek (srednjih godina) direktno preko puta mene je sedeo u jakni i držao je predmet u džepu, nisam mogla da razlučim koji. Bacao je mahnite poglede u pravcu saputnice i mene, mrmljao nerazgovetne rečenice a zatim iz džepa jakne izvadio veliki nož i počeo da nam preti njime. S obzirom na broj ljudi u autobusu, nijedna od nas nije mogla da ustane sa sedišta i pobegne. Žena je počela da plače, ja sam viknula: *Nož! Niko u autobusu nije reagovao osim jednog veoma mladog momka (u ranim dvadesetim) koji ga je uhvatio za ruku, uzeo mu nož a zatim ga izveo iz autobusa. Ostala sam u šoku da sedim na sedištu do kraja trase i nikada nisam saznala šta se s njim(a) desilo.*“

Ispitanica 3, javni prevoz

„Osoba se pripila uz mene otpozadi u gradskom prevozu, doživela sam guranje prstiju između butina u predelu međunožja, guranje aktovke takođe, vađenje penisa i trljanje o moju zadnjicu, takođe i masturbaciju iznad moje glave dok sam sedela u prevozu, masturbaciju na sedištu iza mene.“

Ispitanica 5, javni prevoz

„Vraćala sam se sa rođendana iz Studenjaka, trebalo je da promenim prevoz kod Sava centra. Nosila sam haljinu i dugačku jaknu. Preko puta mene je seo čovek koji mi je gledao u noge/kolena sve vreme i neprijatno se oblizivao. Mislila sam da sam umislila i htela da testiram. Ustala sam i stala kod vrata, praveći se da ću da izađem na sledećoj stanici (ako sam umislila, svakako ću samo ostati na toj stanici i tu sačekati prevoz). Ustao je i on i stao ispred drugih vrata. Kada samo stali, ja sam izašla, izašao je i on za mnom i krenuo ka meni. Pre nego da je autobus krenuo ja sam uletela nazad, a on je ostao na stanici da urla i psuje za mnom, govoreći mi da sam ku*va i svakakve druge grozote.“

Ispitanica 9, stajalište javnog prevoza

„Na stanici, dok sam čekala prevoz, muškarac verovatno romske etničke pripadnosti, dok je skupljao otpatke iz kante za smeće, gledao me je i odmeravao. Prišao mi je pitanjem da li želim da on mene seksualno zadovoljava ili da ja njega zadovoljavam (najverovatnije je mislio oralno, nije bio najrazumljiviji). Sklanjala sam se od njega, ali on je bio naporan i dalje insistirao na priči. Rekao mi je da ja nisam nešto dobra, na šta sam mu rekla da on nije ni dobar ni normalan. Kada mi je prišao i neprijateljski tražio da mu ponovim šta sam rekla, rekla sam mu besno (i uplašeno dobrim delom) da me ostavi na miru, na šta je on rekao: U redu!, kao da je bio začuđen što sam pravila takvu galamu oko situacije i samo je prešao na drugu stranu ulice. Najgore od svega je to što je on to radio pred drugim ljudima, nismo bili sami, a niko nije reagovao sve dok se situacija nije završila.“

Ispitanica 37, stajalište javnog prevoza

Javni prevoz je prostor bez kontrole i bezbednosnih mehanizama. Čak i u gužvi, žene su nezaštićene, a okolinu često paralize šok ili nezainteresovanost. Odsustvo reakcije dodatno traumatizuje i doprinosi normalizaciji nasilja.

Ulice i parkovi

Ulice, parkovi i javne površine koje bi trebalo da budu bezbedne za šetnju, odmor ili kretanje od tačke A do tačke B, često se pretvaraju u prostore zastrašivanja i napada. Posebno su opasne lokacije koje su slabije osvetljene, izolovane ili u blizini škola, stanica ili parkinga. Seksualno uznemiravanje ovde često uključuje praćenje, dobacivanje, egzibicionizam, ali i fizičke napade.

„Vraćala sam se iz Zemuna poslednjim dnevnim autobusom, bilo je prazno. Izašla sam iz busa i krenula niz ulicu kada je čovek krenuo da dobacuje nešto za moje noge. Ubrzala sam, a on je potrčao za mnom. Počela sam da trčim niz kaldrmu do Skroz dobre pekare, gde je bilo ljudi. On je u međuvremenu odustao i izgubio se.”

Ispitanica 4, ulica

„Prvi put, imam 5 godina i igram se sa drugaricama u pesku, čika sedi na klupi i nešto vadi iz nogavice šortsa. Imam 13 godina, mama me šalje u poštu, jutro je, čovek sa klupe me pita: Devojčice, da li si ikad videla ovako dobar k**ac?”

Ispitanica 48, park

„Bila sam sa drugaricama iz odeljenja kod pobednika, na zidiću, i u jednom momentu smo primetile ispod nas starijeg muškarca kako se smeje, bio je baš glasan pa smo ga čule. i mi smo krenule da se kikoćemo dok nismo shvatile da je smakao pantalone i da se dodiruje po polnom organu. Onda smo krenule da vrištimo, a on je nastavio da se smeje i da viče na nas i gestakulira da dolazi. kada smo ga videle da kreće ka stazici ka gore, počele smo da bežimo.”

Ispitanica 56, park

„Vraćala sam se od drugarice. Bila sam blizu zgrade u kojoj sam živela. Čovek me je zgrabio sa leđa i nije mi dozvoljavao da se okrenem. Nisam mogla da mu vidim lice.”

Ispitanica 24, ulica

„Parkirala sam svoj automobil na slobodno parking mesto ispred škole. Dok sam se spremala da izađem i kupila stvari sa sedišta, automobilu je prišao sredovečan muškarac i počeo da mi se obraća kroz odškrinut prednji levi prozor. Objašnjavao je da je automobilu prišao jer je video da ga vozi žena i plašio se da ne udari njegov koji je bio parkiran pored. Tražio je da prozor spustim do kraja ne bih li ga bolje čula. Kada sam rekla da ne želim i da mi nije jasno kako mogu da mu pomognem jer se incident od kog strahuje očigledno nije desio, počeo je da me vređa na rodnoj osnovi. Nekoliko puta me je pitao da li sam automobil koji vozim zaradila pružajući seksualne usluge kao i da li želim da vidim njegov menjač. Neprekidno je ređao aluzije na seksualne činove. Zatvorila sam prozor i čekala da ode. Nakon što se udaljio, izašla sam iz vozila i počela da trčim u pravcu kuće koliko su me noge nosile.“

Ispitanica 33, parking na ulici

Otvoreni prostori, čak i tokom dana, ne garantuju sigurnost. Žene su prinuđene da stalno budu oprezne, menjaju pravce, trče, izmišljaju lažne razgovore, samo da bi došle kući bezbedno. Ugroženost u javnom prostoru nije izuzetak, već pravilo.

Noćni život i klupski prostori

Noćni život bi trebalo da bude prostor zabave, socijalizacije i opuštanja. Međutim, značajan broj ispitanica prijavljuje iskustva nasilja u klubovima, barovima i toaletima. Seksualno nasilje u ovim prostorima uključuje dodirivanje, fizičke napade, upade u ženski toalet i čak pokušaje otmice. Posebno zabrinjava činjenica da osoblje i obezbeđenje često ne reaguju, ili dodatno viktimizuju žene.

„Bila sam u baru sa tri prijateljice, muškarci su dodirivali i mene i prijateljice, direktno i neprestano buljili stvarajući neprijatnu atmosferu, a zatim je u ženskom toaletu jedan od njih ušao za mnom i fizički sam ga odgurala van toaleta i sa sebe.“

Ispitanica 53, toalet noćnog kluba

„Bio je međunarodni dan lezbejki i Labris je pravio žurku u Idiotu. Ja sam tamo bila sa svojim drugaricama i tadašnjom simpatijom sa kojom sam se muvala. Dok smo mi plesale, kao dva zaljubljena idiota, nismo ni primetili da je sve manje i manje žena oko nas i da je došla ekipa od dva tri muškarca sa jednom devojkom, za koju smo kasnije shvatili da je eskort i da je njima zapravo bilo momačko veče. Pored toga što su snimali devojke, takođe su i izvadili polne organe i masturbirali, prvo ispod stola, pa onda otvoreno, jer je bio polumrak, primičući se mojoj simpatiji sa leđa, što sam ja primetila jer smo plesale i ljubakale se. Meni je tu pukao film, i krenula sam na njih, da ih izbacim, a priključile su mi se još neke devojke, poznanice. Osoblje je samo gledalo i mi smo ispale krive što im teramo goste. Ali to nije kraj! Kada smo simpatija i ja krenule kući, odmah nakon izlaska iz bašte kluba, videli smo da nas ti momci čekaju i prate. Ja sam krenula da vadim nož iz torbe i rekla njoj da zove taksi. Verovatno smo im bile lake mete jer smo obe femme presenting. Na sreću, na raskrsnici sa Takovskom su stajale neke poznanice, sa žurke, koje su čekale taksi, što oni nisu znali, pa smo potrčale ka njima, i oni su odustali od svojih ideja, misleći da nas čekaju drugarice.“

Ispitanica 63, noćni klub i ulica pored kluba

„Tih godina su bile popularne žurke na splavu Povetarac i išla sam redovno sa svojim drugaricama. Mi smo bile klinke, pile smo jer nam je to bilo zabavno, i osećale smo se generalno sigurno. Dešavalo se svašta, jednom se lik toliko primicao ka meni i trljao se, i ja sam išla ka ivici splava, tu je bila kao neka ograda od lanaca koji su bili razapeti na šipkicama, sve dok nisam napravila salto i poletela, na sreću na donju palubu. Jednom se desilo da sam liku razbila nos čelom jer me je, pri izlasku iz kabine wc-a, pribio uza zid i krenuo da me spopada.“

Ispitanica 64, noćni klub

„Uvek sam izgledala starije za svoje godine, farbala sam se u plavo, i na ličnu kartu drugaricine starije sestre ulazila u klubove i sa 13 godina. Drugaice su bile starije, moji su ih znali, i verovali su im kada su one garantovale za našu bezbednost da svoj 14. rođendan proslavim u Busu, pogotovo što su drugarice znale gazde pa smo dobile centralni separe, a ja sam bila odgovorna, odlikašica, nisam pravila sranja niti sam pila i bio je dogovor da me tata posle ponoći pokupi kolima. Nisu lako pristali ali sam ja bila uporna i mama i tata su mi dozvolili to. Problem je nastao kada sam od dj-a tražila da mi pusti pesmu, tačno se sećam pesme, Call on me, i on je rekao da će mi je pustiti ako ga poljubim jer sam rođendanka i eto više nisam dete, punim 14 i postajem devojkica. I ja sam, naivno, krenula da ga poljubim u obraz, nisam videla problem u tome jer su me to veće svi grlili i čestitali mi rođendan, jer sam imala neku smešnu tijaru, međutim, odvratna pedofilčina mi je zavalila jezik u grlo.“

Ispitanica 66, noćni klub

Klubovi i barovi, naročito heteronormativni prostori, nisu bezbedni za žene. Očekivani hedonizam postaje prostor straha. Odsustvo institucionalne kontrole omogućava nasilnicima da deluju bez posledica.

Podzemni prolazi, nadvožnjaci, ulazi i haustori

Prolazi, ulazi, haustori i slični međuprostori često su mesta gde nasilnici računaju na mrak, izolaciju i zabačenost. Ove lokacije ostaju potpuno neobuhvaćene sistemima zaštite, često bez svetla, nadzora, kamera ili ljudi. Seksualno nasilje na ovim mestima uključuje izlaganje polnih organa, praćenje, prisilu na razgovor ili pokušaje napada.

„Dok sam se pela uz stepenice ka stanici zgrabio me je od pozadi i krenuo da skida gaće. Nosila sam haljinu. Pričamo o vremenu posle druge smene škole, znači oko 8 uveče. Srećom sam se nogama izritala i gurnula ga. I otrčala gore i u bus. Posle sam pročitala da je uhapšen silovatelj na tom potezu, bivše vojno lice.“

Ispitanica 36, nadvožnjak

„Ulazila sam u parkić i kroz prolaz kod Tomaša Ježa i čula sam da neko više za mnom. Bio je dan pa nisam imala problem da se okrenem, iako je bio muški glas. Za mnom je trčao muškarac u 20im, otkopčanog šlica, da me nešto pita samo, jer sam mu bila slatka, kako je rekao. Sa te tačke se video prozor mog stana pa sam počela da trčim i da vičem da me ostavi na miru. Kako je bilo toplo vreme a park pun, odustao je.“

Ispitanica 70, prolaz između zgrada

„Prolazila sam kroz prolaz za pešake ispod Autokomande gde je osim mene bio samo jedan muškarac koji je stajao i masturbirao. Osim što je bio u prolazu, nije se krio, bio je okrenut ka pravcu odakle dolaze ljudi. Pogledao me i nasmejao se čim me je uočio i nastavio je da me gleda dok nisam izašla iz prolaza. Kada sam procenila da je sigurno, krenula sam da trčim ka autoputu gde me je drug pokupio kolima.“

Ispitanica 23, podzemni prolaz

„Napao me je odrasli muškarac, oborio na zemlju i zapuštao usta ustima.“

Ispitanica 10, ulaz u zgradu

„U povratku iz prodavnice čujem korake iza sebe koji mi ubrzano prilaze i prate me na nekom malom odstojanju nakon što su me stigli. Okrećem se, mladić možda mojih godina ili tek mlađi od mene me pogleda i brzo zaobiđe kad je shvatio da mi je neprijatno da hoda na jedan korak iza mene. Ide ispred mene i konstantno se okreće i gleda me. Shvatam da je nešto čudno ali ne i šta, pa usporavam. On ulazi u prolaz pored zgrada, a ja nastavljam svoj put i u prolazu ga vidim kako masturbira i shvatam da je to radio i pre ali nisam spuštala pogled i nisam dobro videla šta radi dok je bio ispred mene.“

Ispitanica 47, haustor

Zatvoreni i prelazni prostori često ostaju izvan fokusa bezbednosne infrastrukture. Iako se u njima nasilje dešava brzo, trauma koju ostavlja je dugotrajna. Potrebne su fizičke i institucionalne intervencije koje će prepoznati ove nevidljive tačke.

Učestalost i distribucija nasilja

Na osnovu 70 svedočenja, uočeni su jasni obrasci koji se tiču vremena kada se nasilje dešava, kao i po danima u nedelji.

Učestalost po dobu dana:

- Veče (17h–22h): 33,8% slučajeva, najčešće vreme napada.
- Noć (22h–06h): 28,2% slučajeva, visoka učestalost, naročito u kontekstu noćnog prevoza i noćnog života.
- Popodne (12h–17h): 22,5% slučajeva, manja, ali i dalje prisutna učestalost, naročito u parkovima i na stajalištima.
- Jutro (06h–12h): 12,7% slučajeva, napadi se dešavaju i u ovom periodu, naročito tokom odlaska na posao ili fakultet.

Učestalost po danima:

- Radni dani (60,6% slučajeva) nose veći broj prijavljenih slučajeva nego vikendi, što ukazuje na povezanost sa rutinskim kretanjem (posao, škola, fakultet).
- Vikendi (14,1% slučajeva) su dominantni u okviru nasilja u noćnom životu.
- Nepoznato: u više od 30% slučajeva dan nije preciziran, što može ukazivati na efekte traume na pamćenje detalja.

Najveća učestalost napada odigrava se uveče i noću, u vreme kada je gradski prevoz ređi, osvetljenje slabije, a prisustvo drugih često ne znači pomoć.

Svedočenja žena iz Beograda jasno ukazuju na činjenicu da nasilje nije izuzetak, već svakodnevica. Nasilje se dešava u vozilima javnog prevoza, na putu do kuće, u klubovima, haustorima i parkovima, dešava se posvuda gde žene prolaze, žive i kreću se.

Napadači koriste upravo ono što bi trebalo da bude neutralno ili sigurno: koriste gužvu, mrak, samoću, ravnodušnost okoline. Gotovo nijedna ispitanica ne opisuje da joj je neko pomogao. U takvom kontekstu, pasivnost okoline postaje saučesnik nasilja.

Preporuke za unapređenje bezbednosti žena u javnim prostorima Beograda

Na osnovu svedočenja žena iz Beograda i zajedničke analize sa stručnjakinjama iz oblasti bezbednosti, urbanizma i ženskih prava, predlažemo konkretne korake za unapređenje sigurnosti žena u javnim prostorima. Ove preporuke namenjene su gradskim vlastima, javnim službama, sportskim i kulturnim klubovima, kao i svim relevantnim akterima koji snose odgovornost za unapređenje osećaja bezbednosti žena u Beogradu.

Javni prevoz

- Uvesti SOS protokole u vozilima i na stajalištima, sa jasnim uputstvima šta treba da urade vozači, putnici i putnice kada vide ili dožive seksualno uznemiravanje.
- Organizovati obuke za vozače i vozačice da znaju kako da prepoznaju nasilje, kako da reaguju i koliko je njihova podrška važna.
- Bolje osvetliti stanice i okretnice, posebno u večernjim i noćnim satima.
- Uvesti taster za zaustavljanje na zahtev u noćnim vožnjama, da bi žene mogle da izađu bliže kući.
- Postaviti QR kodove u autobusima i tramvajima, kako bi se nasilje moglo lako prijaviti.
- Zalepiti plakate sa uputstvima kako pomoći nekome ko je uznemiravan.

Ulice, parkovi i urbana infrastruktura

- Popraviti i pojačati osvetljenje u svim delovima grada koje su žene označile kao nesigurne: parkovi, prolazi, haustori, pešačke zone.
- Ugraditi solarnu rasvetu na stajalištima i u rekreativnim zonama (npr. Ada Ciganlija, Tašmajdanski park, Kalemegdan).
- Uvesti noćne patrole i postaviti kamere na kritičnim mestima.
- Ugraditi kamere u podzemne prolaze i zabačene delove, poput prolaza između zgrada ili haustore.
- Omogućiti prijavljivanje opasnih lokacija putem mobilne aplikacije, uz zaštitu privatnosti.

Noćni klubovi i mesta za izlaske

- Svaki klub treba da ima vidljiv protokol za prijavljivanje nasilja i jasno pravilo: nasilnici nisu dobrodošli.
- Zaposleni u klubovima (šankeri, obezbeđenje) treba da prođu obuku kako da reaguju ako neko traži pomoć.
- Uvesti diskretne načine za pozivanje pomoći, kao što je porudžbina posebnog koktela.
- Obezbediti sigurnost oko ženskih toaleta, gde često dolazi do uznemiravanja.
- Klubu koji poštuje ove standarde dodeliti oznaku bezbedan za žene.

Institucije i institucionalni akteri

- Policija mora proći obuku o tome kako postupati u slučajevima seksualnog uznemiravanja.
- Radne grupe koje se bave ovim pitanjima treba da uključe žene i ženske organizacije koje poznaju stvarne probleme na terenu.
- Zaposleni u obezbeđenju treba da imaju sertifikate koji potvrđuju da su prošli obuku iz oblasti bezbednosti žena.
- Ispitati koje mere već postoje, a koje nedostaju u radu MUP-a i drugih institucija.

Edukacija i podrška

- Pokrenuti javne kampanje koje podstiču ljude da ne ćute kada vide nasilje.
- Održavati radionice za devojčice i mlade žene o tome kako da prepoznaju nasilje i kome da se obrate.
- Obezbediti psihološku i pravnu pomoć ženama koje prijavljuju nasilje.
- Formirati krizne timove koji će reagovati brzo kada dođe do incidenta i biti tu za savet i pomoć.

